

НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
ім. П. І. ЧАЙКОВСЬКОГО

Волков Сергій Михайлович

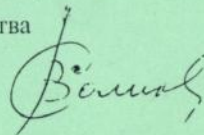
УДК 378:78(477)+7.1

Система мистецької освіти
в культурі України 90-х років ХХ століття:
традиції, реформи, перспективи

Спеціальність 17.00.01- Теорія і історія культури

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Київ 2003

13 10p (23к) 4
008

00762182 (Q)

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії та теорії музики музичної академії України ім.П.І.Чайковського мистецтв України.

Науковий керівник - доктор мистецтвознавства, професор, зав. кафедрою історії та теорії культури **Тишко Сергій Віталійович** - Національна музична академія України ім.П.І.Чайковського Міністерства культури і мистецтв України;

Офіційні опоненти - доктор мистецтвознавства, професор, зав. кафедрою теорії музики та композиції **Сокол Олександр Вікторович** - Одеська державна музична академія ім.А.В.Нежданової Міністерства культури і мистецтв України;

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри теорії музики **Полусяк Ірина Михайлівна** – Харківський державний інститут мистецтв ім.І.П.Котляревського Міністерства культури і мистецтв України

Провідна установа - Харківська державна академія культури Міністерства культури і мистецтв України, кафедра історії та теорії культури.

Захист відбудеться "25" серпня 2003 року о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.005.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук в Національній музичній академії України ім.П.І.Чайковського Міністерства культури і мистецтв України за адресою: 01001, М.Київ, вул. Городецького, 1/3-11, аудиторія 36.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної музичної академії України ім.П.І.Чайковського за адресою: 01001, м. Київ, вул. Городецького, 1/3-11.

Автореферат розісланий "16" травня 2003 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради, кандидат мистецтвознавства, доцент

І.М.Коханик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У культурогенезі суспільства кінця ХХ століття освіта - потужна, розгалужена і всеосяжна система. Вона є однією з найскладніших та найспецифічніших сфер людської діяльності. Саме освіті цивілізація відводить пріоритетне місце у вихованні і формуванні світогляду громадянина, патріота і, звичайно, фахівця; на неї покладаються функції рушія прогресу. Освічені люди стають головною продуктивною силою, основою розвитку духовної культури, суспільства та й цивілізації загалом.

Особлива роль у державотворчих процесах, що відбуваються в Україні на межі ХХ та ХХІ століть, належить системі *мистецької освіти* як специфічної освітньої галузі. Функціонування системи мистецької освіти пов'язано передовсім із діяльністю мистецьких навчальних закладів. Саме через них як таких, що успадкували глибинні культурно-просвітницькі традиції, реалізуються актуальні завдання збереження духовного багатства нації, формується естетична культура особистості, нації загалом.

За останнє століття в Україні створено цілісну систему мистецьких навчальних закладів, в яких відбувається становлення творчої еліти нації, формуються нові покоління творчої інтелігенції, здатної зберегти і примножити культурні надбання держави. Але в 90-ті роки ХХ століття нові ринкові умови господарювання, інтеграційні процеси, ідеї гуманізму поставили перед цими закладами якісно нові завдання, необхідність виконання яких породжує нові для мистецької освіти проблеми, що потребують, з одного боку, термінового розв'язання, а з другого – виваженості при ухваленні.

Інтеграція України у світовий економічний і культурний простір потребує нового ставлення як до загальних проблем культури у державі, так і до проблеми якості підготовки спеціалістів. Перехід до ринкових відносин, динамізм розвитку суспільства вимагає від усіх закладів освіти в Україні, у тому числі і мистецьких, пошуку нових принципів і технологій у діяльності, використання всіх можливостей щодо швидкого саморегулювання та самооновлення, переорієнтації на нові принципи стимулювання розвитку пріоритетних напрямків - насамперед з урахуванням їх диференціації, в умовах використання як прямих, так і непрямих методів регулювання відносин між усіма учасниками освітньо-виховного процесу.

Необхідність докорінних змін у системі мистецької освіти, що базується на нових концептуальних засадах, а також необхідність наукового осмислення результатів, започаткованих реформами у галузі мистецької освіти, розв'язання питань її інтеграції в світовий культурний простір, проблем духовного виховання нового покоління зумовило **актуальність** обраної теми дослідження.

Об'єктом дослідження є процеси, що відбувалися у реформуванні системи мистецької освіти в Україні впродовж 90-х років ХХ століття, теоретичні та методологічні положення функціонування мистецьких

спеціалізованих навчальних закладів і застосування їх у сфері суміжних галузей культури та мистецтва.

Предметом дослідження є система мистецьких навчальних закладів України.

Мета дисертації полягає у розгляді перспективи культурного будівництва, функціонування існуючої в Україні системи підготовки кадрів у мистецьких навчальних закладах Міністерства культури і мистецтв України та їх ролі у процесі державотворення, у формуванні нового соціуму, у вихованні творчої особистості. Метою дослідження є також прагнення автора систематизувати, узагальнити особливості та виявити нові тенденції розвитку, нерозв'язані проблеми існування системи підготовки мистецьких кадрів в Україні періоду соціально-культурних і економічних перетворень 90-х років ХХ століття.

Розглядаючи систему підготовки фахівців у мистецьких (музичних, художніх, хореографічних та інших) закладах освіти як таку, що впливає на формування морального й естетичного стану суспільства, автор намагається визначити відповідність цієї освітньої системи сучасним вимогам соціального розвитку в демократичній державі. Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення наступних завдань:

- виявити головні проблеми у функціонуванні мистецької освіти в Україні у період, що розглядається, на різних рівнях (від економічних та правових засад - до змісту навчання);
- осмислити нові інтегративні процеси (проблеми інтеграції до світової системи мистецької освіти, що певним чином відбувалася у 90-ті роки) у співвідношенні з традиціями, що притаманні вітчизняній культурі;
- дослідити тенденції формування нової законодавчої і нормативної бази у галузі, що досліджується;
- проаналізувати вплив економічних перетворень на процеси, що відбувалися в системі підготовки мистецьких кадрів;
- розкрити та критично оцінити основні засади управління системою мистецької освіти в Україні;
- виявити суперечності у перебігу процесів в освітянській галузі, що впливають на сферу загальної культури суспільства та, зокрема, на систему мистецької освіти;
- визначити шляхи оптимізації розвитку системи державних мистецьких навчальних закладів у культурі України.

Аналітичну базу дослідження становлять документи поточних архівів Міністерства культури і мистецтв України, Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтва, у тому числі річні звіти про діяльність навчальних закладів, накази з питань основної діяльності таких установ і закладів, матеріали колегій, зведені статистичні звіти по галузях культури і освіти про результати діяльності науково-педагогічних колективів мистецьких навчальних закладів, урядові документи. Всебічний аналіз

вищезазначеного комплексу документів, здійснений автором, дав можливість простежити динаміку різноманітних процесів у системі підготовки творчих кадрів (як позитивних, так і негативних), тенденції розвитку соціокультурної сфери.

Методологічною основою цієї роботи є комплексний підхід до дослідження її головної проблематики, що, у свою чергу, сприяє розробці методичних принципів аналізу складових мистецької освіти (позашкільні навчальні заклади – вищі навчальні заклади I-II та III-IV рівнів акредитації) та використанню їх для створення сучасної системи підготовки мистецьких кадрів. Окрім того, з огляду на завдання дослідження, автор спирався на методи історико-типологічного, історико-порівняльного аналізу.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягають у формуванні теоретичних та методологічних засад, у розробці практичних рекомендацій, спрямованих на активізацію діяльності мистецьких навчальних закладів у ринкових умовах господарювання, в умовах демократизації суспільства:

- уперше здійснено цілісне осмислення системи мистецької освіти в Україні в її сучасному вигляді, у безпосередньому зв'язку з її загальною генезою;

- зроблено багаторівневу класифікацію системи мистецької освіти в Україні;

- узагальнено маловідомий матеріал навчально-методичної документальної бази мистецьких навчальних закладів;

- зроблено комплексний огляд чинних програм та навчальних планів мистецьких навчальних закладів;

- уперше проаналізовано характер і особливості сучасних ринкових відносин в системі мистецької освіти;

- обґрунтовано напрями процесів, що відбувалися в галузі мистецької освіти у період соціально-економічних перетворень на прикладі діяльності державних позашкільних та вищих мистецьких навчальних закладів 1990 -2000 років;

- виявлено вплив економічних перетворень на діяльність мистецьких навчальних закладів та шляхи її інтенсифікації;

- введено до наукового обігу велику кількість нових матеріалів і архівних джерел, що сприяють визначенню концептуальних основ культурної політики, розвитку системи мистецької освіти в Україні.

Практичне значення здобутих результатів. Концептуальні положення дослідження використано автором у створенні нормативно-правової бази навчальних закладів Міністерства культури і мистецтв України, а також покладено в основу розробки концепції культурної політики України (особливо - у галузі адаптації мистецьких навчальних закладів до нових ринкових умов). Значна кількість із них втілюється в життя у практичній діяльності мистецьких навчальних закладів країни. Практичне значення мають також пропозиції,

спрямовані на розв'язання соціально-культурних проблем адаптації молоді у трансформаційному культурному просторі, на вдосконалення переліку професій, напрямів, спеціальностей і спеціалізацій, за якими здійснюється підготовка мистецьких кадрів у вищих навчальних закладах України.

Запропоновані теоретичні та прикладні розробки дисертації можна використати для лекційних курсів з широкого кола культурологічних і мистецтвознавчих дисциплін: теорія та історія української культури, основи педагогіки (у мистецьких закладах освіти), методика викладання мистецьких дисциплін (у навчальних закладах різних рівнів і профілів).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота спрямована на виконання завдань, що визначені в "Основах законодавства України про культуру", Законі України "Про освіту", національних програмах "Молодь України", "Діти України", "Культура. Просвітництво. Дозвілля", "Освіта: Україна ХХІ століття". Це дослідження тісно пов'язане з проблематикою розробки концепції духовного виховання молоді мистецькими закладами та концепції мистецької освіти України. Дисертацію виконано згідно з планами науково-дослідної роботи кафедри історії та теорії культури Національної музичної академії України ім.П.І.Чайковського. Вона відповідає темі № 3 "Українська музична культура: культурологічні, соціологічні, художньо-естетичні, педагогічні та виконавські аспекти" тематичного плану науково-дослідної діяльності Національної музичної академії України ім.П.І.Чайковського на 2000-2006 роки.

Стан наукової розробки теми. Загальному розумінню проблеми допомогли окремі теоретичні положення праць українських філософів, істориків, культурологів, мистецтвознавців минулого та сучасності: Д.В.Антоновича, М.В.Беляєвої, С.Д.Безклубенка, Ю.П.Богуцького, Т.П.Булат, В.Ф.Іванова, І.А.Котляревського, В.І.Мазепи, Ю.О.Полянського, М.В.Поповича, О.В.Сокола, К.І.Шамаєвої, Б.Л.Яворського та ін. У науковій літературі двох останніх десятиліть з'являється помітний інтерес до вивчення проблем діяльності окремих видів мистецьких закладів освіти, позашкільних навчальних закладів, проблем підготовки мистецьких кадрів, сфери музичної, художньої, хореографічної, театральної освіти (М.Г.Д'яченко, Н.Ю.Зимогляд, І.Ф.Ляшенко, О.Г.Майорова, О.І.Малозьомова та ін.). Проблем діяльності вищих закладів освіти в Україні, шляхів удосконалення, раціоналізації управління закладами освіти, напрямів адаптації до нових ринкових умов, особливостей надання освітніх послуг та наближення їх до світових стандартів торкаються праці І.А.Зязюна, В.М.Зубка, В.А.Козакова, К.В.Корсака, В.Г.Кременя, В.П.Подкопаєва, О.С.Тимошенка, А.В.Чебикіна, В.Г.Чернеця, В.М.Шейка.

Попри значну увагу вчених до окремих аспектів освітньої діяльності як сфери культури, варто зауважити, що науковці розглядають переважно проблеми реформування галузі освіти в цілому. Соціально-культурний аспект розвитку інфраструктури мистецької освіти, її нормативно-правові засади, на

яких базується функціонування навчальних закладів, управлінська та організаційно-методична політика духовного розвитку суспільства періоду українського державотворення (зокрема - у системі мистецької освіти) дослідники майже не розглядали.

Особистий внесок автора полягає в тому, що він виявив і систематизував важливі проблеми функціонування мистецьких навчальних закладів в культурі України кінця ХХ століття, запропонував шляхи удосконалення діяльності мистецьких навчальних закладів України з урахуванням характеру і особливостей соціокультурних відносин ринкової економіки як у країні взагалі, так і в системі освіти зокрема.

Автором розроблено теоретико-методологічні засади функціонування системи мистецьких навчальних закладів, шляхи інтеграції цих закладів освіти у світовий культурний простір з одночасним збереженням набутих протягом певного історичного часу традицій у вихованні мистецьких кадрів.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію обговорено на кафедрі історії та теорії культури Національної музичної академії України ім.П.І.Чайковського. Наукові розробки автора заслухано і схвалено на конференціях, семінарах із підвищення кваліфікації керівників мистецьких навчальних закладів. Результати досліджень оприлюднено на наступних науково-практичних конференціях: науково-практична конференція "Художня освіта в Україні. Сучасний стан, проблеми розвитку" / Академія мистецтв України. - Київ, 1998; Науково-практична конференція "Театральна освіта в Україні. Сучасний стан, проблеми розвитку" / Академія мистецтв України, 23 червня 1999 р.- Київ, 1999; опубліковано у виданнях: Мистецькі обрії 98. Альманах. Науково-теоретичні праці та публіцистика / Академія мистецтв України. -К., 1999. - С. 267-269; Культурологічна трансформація мистецької освіти та актуальні питання творчої діяльності музиканта у сучасній Україні: Зб. наукових праць / Державна академія керівних кадрів культури і мистецтва, Національна музична академія України ім.П.І.Чайковського, Центр музичної україністики, Одеська державна консерваторія ім.А.В.Нежданової. - К., 1998. - С. 191-196.

Публікації. За темою дисертації у збірках, затверджених ВАК України, у наукових виданнях опубліковано п'ять статей, виданих автором одноосібно, загальним обсягом 2,7 обл.-вид. арк.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація написана українською мовою, складається із вступу, трьох розділів, 11 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 182 найменувань. Загальний обсяг роботи - 209 сторінок комп'ютерного тексту (основна частина 190 сторінок). Вона містить 8 таблиць, 4 схеми-рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У Вступі обґрунтовується актуальність дослідження, визначено його предмет, окреслено хронологічні межі та розкрито джерельну базу;

сформульовано мету, завдання дослідження, обумовлено ступінь наукової розробленості проблем і розглянуто наукову новизну роботи, практичне значення окремих результатів, зв'язок дослідження з науковими програмами, планами; визначено особистий внесок здобувача, а також подано інформацію про апробацію результатів дисертаційного дослідження.

Перший розділ - **“Місце і роль мистецької освіти в соціокультурних процесах, збереженні національних культурних традицій та формуванні духовних цінностей”** - складається з трьох підрозділів, в яких простежується динаміка змін у суспільстві та їх вплив на систему підготовки мистецьких кадрів в Україні в 90-ті роки ХХ століття.

У першому підрозділі - **“Українська та світова системи мистецької освіти: проблема сумісності у пострадянські часи”** - розглянуто проблеми інтеграції традиційної системи підготовки мистецьких кадрів України до світової системи освіти, основні відмінності національної системи мистецької освіти від західноєвропейської та північноамериканської моделей. Визначено проблемні питання, які необхідно було розв'язати суспільству, закладаючи підвалини системи мистецької освіти, як і освіти в цілому, у новоствореній Українській державі (на основі зіставлення їх із досвідом західноєвропейських країн). Це питання зменшення бюджетних витрат на утримання навчальних закладів, визначення місця державних органів в управлінні закладами освіти, визначення спільного і розбіжностей у змісті і напрямах навчання, шляхах розв'язання соціальних проблем молоді, визначення стандартів освіти і академічних свобод вищих навчальних закладів. Розглянуто такі переваги історично утвореної системи виховання мистецьких кадрів в Україні як широке охоплення населення мистецькою освітою, доступність мистецьких навчальних закладів, висока якість здобутих знань, вираженість та структурованість рівнів і змісту мистецької освіти. Проаналізовано можливості збереження цих досягнень у процесі інтеграції у західноєвропейську культуру.

У другому підрозділі - **“Система мистецької освіти як результат людської діяльності та найважливіша складова феномену культури”** - досліджено місце системи мистецької освіти у метасистемі культури, її зв'язок з такими інституціями як освіта, мистецтво, культура (як галузь), зроблено культурологічне осмислення цього феномену людської діяльності, що поєднує загальноосвітнє і трудове навчання з вихованням емоцій, духовності особистості. Створено уявлення про неї як системне ціле, виявлено умови і основи її самореалізації - активна соціокультурна діяльність. Доведено, що в інституційному плані система мистецької освіти знаходиться в функціональному колі схеми цілісних систем освіти, культури і мистецтва, але характеризується власною моделлю, основою якої є духовне виховання індивіда та через нього - всього суспільства засобами художньої творчості.

У межах культурологічної науки розглянуто підсистемні зв'язки системи мистецької освіти з культурою, мистецтвом і освітою, пояснено її специфіку, яка полягає в тому, що вона як система базується на

цілеспрямованому процесі формування духовної сфери особистості через осягнення накопичених людством мистецьких вартостей і продукування творів мистецтва у процесі виховання. У дослідженні показано, що як модель навчання система мистецької освіти синтезує мистецтво, науку і практику в рушійні чинники систем вищого порядку - культури, освіти, мистецтва.

У третьому підрозділі - **“Мистецька освіта в контексті соціально-культурних процесів в Україні кінця ХХ століття”** - розглянуто місце системи виховання мистецьких кадрів у контексті соціальних перетворень в Україні 90-х років. Доведено, що реформування системи мистецької освіти, її концептуальних структурних та організаційних основ розпочалося у контексті соціально-економічних перетворень, які відбувалися в Україні в 80-90-ті роки. У нових соціальних умовах акцент у реформаторських процесах зроблено, відповідно до світових тенденцій, на вихованні і розвитку особистості, здатної спрямувати свою життєдіяльність у руслі гуманістичного розвитку суспільства й саморозвитку на підґрунті засвоєння національних і загальнолюдських цінностей. Показано, що соціальна активність, професійна відкритість - постулати концепції мистецької освіти України, успадковані з практики народної, допрофесійної і професійної педагогіки, - забезпечуються через тісний зв'язок навчання і практики та є наріжним каменем діяльності мистецьких навчальних закладів.

У четвертому підрозділі - **“Гене́за системи мистецьких навчальних закладів: від межі ХІХ-ХХ століть до кінця ХХ століття”** - у хронологічній послідовності досліджено формування системи мистецької освіти. Особливу увагу приділено причинам і механізмам створення спеціалізованих мистецьких закладів освіти.

На ґрунті вивчення генези формування мережі навчальних закладів системи мистецької освіти, їх структури, простежено розвиток галузі культури у регіонах України. Визначено, що відкриття таких навчальних закладів, передусім, поєднується з особистостями окремих діячів мистецтва, громадських організацій, які пов'язували свою діяльність з культурно-просвітницькою справою. Показано, що створена освітня вертикаль: дитяча мистецька школа - училище - вищий навчальний заклад як мережа мистецьких навчальних закладів по всій території України забезпечувала послідовне формування особистості професійного митця. Розглянуто проблеми реформування структури, напрямів, спеціальностей, освітньо-кваліфікаційних рівнів, які були вироблені в 90-ті роки ХХ століття. На думку автора, у нових спеціальностях і спеціалізаціях вищої освіти все ж не відбулися номенклатури спеціальностей та професійно-кваліфікаційна структура потреб України в кадрах фахівців, що мало бути однією з умов ефективності функціонування системи освіти.

Другий розділ - **“Основні методологічні засади створення та існування мережі мистецьких навчальних закладів в сучасній Україні: втілення актуальних культуротворчих процесів”** - складається з чотирьох

підрозділів, в яких послідовно розглядаються окремі складові системи мистецької освіти за вертикальним принципом: початковий - середній - вищий рівень та за галузевими напрямками - музичне, образотворче, театральне мистецтво тощо.

У першому підрозділі другого розділу - **“Роль і місце позашкільних навчальних закладів та середніх спеціальних загальноосвітніх шкіл у системі формування творчої особистості”** - доведено, що вся система мистецької освіти в Україні ґрунтувалася на початковій академічній підготовці майбутнього митця у позашкільних та спеціалізованих загальноосвітніх мистецьких закладах. У них засвоювалися ґрунтовні знання власної культурної спадщини, закладалися основи розвитку світовідчуття дитини і формувалася її життєва позиція – позиція творчої особистості.

Розглядаючи механізм формування творчої, соціально активної особистості, виховання її почуттів через мистецьку освіту, автор зосередив увагу на принципах організації навчально-виховного процесу у двох типах мистецьких навчальних закладів початкового рівня, які забезпечували основи професій артиста-музиканта, хореографа, актора, художника тощо. Це - дитячі школи естетичного виховання та середні спеціальні школи-інтернати Мінкультури.

Досліджено роль і місце дитячих шкіл естетичного виховання (музичних, художніх, хореографічних, шкіл мистецтв), спеціальних середніх загальноосвітніх шкіл-інтернатів у культурогенезі країни в контексті переходу на нові умови господарювання. Показано, що існуюча мережа цих закладів освіти свідчить про винятковий потяг українського народу та його природне прагнення до освіти й культури. У них, опановуючи професійне володіння мистецтвом, навчалася майже 6% дітей шкільного віку.

У підрозділі також розкрито певні недоліки і проблеми у системі підготовки мистецьких кадрів на цьому етапі. По-перше, система не дала дієвого механізму диференціації навчання дітей за групами “перспективних” і “неперспективних” для подальшого професійного опанування мистецьких наук (позитивним винятком тут є навчання в середніх спеціальних школах-інтернатах). По-друге, економічні негаразди, “масовість” змусили школи естетичного виховання знизити критерії відбору на навчання та якість підготовки з огляду на формальну необов'язковість такого навчання для досягнення вищого рівня освіти в галузі мистецтва.

У другому підрозділі - **“Вищі мистецькі навчальні заклади з підготовки молодших спеціалістів (музичні, художні, театральні) та їх внутрішньосистемні принципи організації діяльності”** - послідовно розглядається порядок організації та вимоги до підготовки мистецьких кадрів у вищих мистецьких закладах освіти I-II рівнів акредитації.

Автор розкрив специфіку застосування ступеневої освіти в мистецьких навчальних закладах, що полягала у наданні можливості здобуття кваліфікації молодшого спеціаліста як на базі неповної загальної середньої освіти, що

визначалося специфікою раннього розвитку й необхідністю оволодіння професією, так і на базі повної середньої освіти для найбільш обдарованої у творчому відношенні молоді. У цьому контексті розглянуто різні точки зору на проблему таких відомств як Міністерство освіти і науки та Міністерство культури і мистецтв; останнє наполегливо обстоювало інтереси професійного мистецтва і сприяло збереженню традицій виховання митця з раннього віку.

Методика організації навчального процесу в мистецьких навчальних закладах мала свої системні принципи, які суттєво відрізнялися від загальновідомих освітніх засад, притаманних технічним або іншими гуманітарним навчальним закладам, що готували працівників масових професій. Вони полягали в особистісному підході, корелятивних зв'язках різних спеціальностей, наставництві, значній ролі практики соціокультурної діяльності.

У підрозділі розглянуто особливості діяльності вищих музичних навчальних закладів I-II рівнів акредитації та вищих художніх навчальних закладів I-II рівнів акредитації. Доведено, що різним групам навчальних закладів притаманна концептуальна спорідненість організації навчально-виховного процесу. Так, особливістю мистецьких вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації є активна творча практика. Графік вивчення спеціальних предметів у таких закладах освіти передбачав заняття в період проходження студентами практики, під час екзаменаційних сесій, у літній період.

У підрозділі досліджується механізм дії в мистецьких закладах освіти принципу наставництва. В музичних училищах навчальними планами передбачено проведення під наглядом досвідченого виконавця-викладача концертно-виконавської практики на всіх етапах навчання. В художніх, театральних училищах запровадження цього принципу диктувалося наявністю складних технологічних процесів, які вимагали постійних експериментальних пошуків і присутності викладача-наставника.

Велике значення для формування виконавських навичок у музичних, театральних навчальних закладах мала участь у проведенні занять зі спеціальних предметів концертмейстерів (підкреслимо, що концертмейстер - особа так званого допоміжного складу, а фактично це - другий викладач-виконавець). Тому крім годин, зазначених у навчальних планах, навчальними закладами передбачено концертмейстерські години. Їх кількість визначалася потребами навчального процесу і становила до 100% загальної кількості навчальних годин.

Показано на прикладі музичних училищ дію принципу надання системою мистецької освіти гарантій у сфері соціального захисту молоді. Так, кожний студент на другому курсі навчання мав можливість отримати додаткову, крім основної, кваліфікацію; "Диригент оркестру" (симфонічного, естрадного, духових, народних інструментів), "Керівник інструментального (вокального) ансамблю народної музики", "Керівник естрадного ансамблю",

"Звукооператор" та ін., що давало їм додаткові перспективи подальшого працевлаштування.

Особливим методом розвитку здібностей особистості автор вважає обов'язкове навчання студентів мистецьких спеціальностей (крім образотворчого мистецтва) гри на інструменті і, несамперед, - фортепіано. Через практичне засвоєння шедеврів музичного мистецтва відбувалося формування емоційно-інтелектуальних та пізнавальних потреб індивіда. На думку автора цей предмет мав глибинне загальноосвітнє значення.

Застосування системою принципу відкритості, широкого громадського контролю за навчальним процесом передбачали програми спеціальних предметів. А це, у свою чергу, сприяло становленню особистості митця, його соціалізації. Соціалізація індивіда відбувалася й у оркестрових (хорових) колективах – обов'язкових для навчальних закладів всіх рівнів, професійних творчих колективах (філармонійних або інших концертних організацій), які виконували для навчальних закладів роль баз практики.

У підрозділі розглянуто особливості діяльності інших вищих мистецьких навчальних закладів I-II рівня акредитації в системі мистецької освіти. Особливу увагу приділено визначенню місця суміжних спеціальностей, опрацьовано специфіку підготовки кадрів в ексклюзивних мистецьких вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації - Київському хореографічному училищі, Київському училищі естрадно-циркового мистецтва, Одеському театральному художньо-технічному училищі, Дніпропетровському театральному училищі. Навчальні програми зазначених навчальних закладів не передбачали довготривалого попереднього відбору молоді на навчання, але вимагали певного загального естетичного та фізичного розвитку і були розраховані на молодь з винятковими творчими здібностями.

Ексклюзивність цих творчих навчальних закладів полягала й у кількості осіб, що в них навчалися. Так, в 90-ті роки щорічний прийом учнів-студентів до Київського хореографічного училища становив до 30 осіб (у віці 11 років) і давав можливість створити для невеликої кількості вихованців найкращі умови для оволодіння мистецтвом танцю. Вони проживали в інтернаті-гуртожитку та забезпечувались триразовим харчуванням за рахунок державного бюджету. Весь період навчання в училищі становив 8 років і був завершальним для підготовки фахівця.

Навчальні програми Київського училища естрадно-циркового мистецтва передбачали також невелику кількість підготовки артистів для виконавської роботи в цирках, групах "Цирк на сцені" і на естраді на посадах артистів (акробати, гімнасти, еквілібристи, жонглери з усіма різновидами жанрів) - до 30 осіб. Випускники училища могли працювати на посадах керівників колективу циркової самодіяльності. Особливою проблемою зазначених навчальних закладів (крім інших, притаманних всій системі), була відсутність завершального циклу отримання повної вищої освіти.

Одеське театральне художньо-технічне, Дніпропетровське театральне училища здійснювали ексклюзивну підготовку кадрів для роботи в театральних та інших театральних-видовищних закладах. Організація навчання і їх функції суттєво не відрізнялися від діяльності інших мистецьких навчальних закладів, за винятком напрямів і спеціальностей. У дослідженні показано, що художньо-творчі завдання, художня творчість як ідея були запорукою підготовки в цих закладах освіти висококваліфікованих та духовно розвинених спеціалістів навіть зі спеціальностей, які пов'язані з технічними засобами, але безумовно характеризуються наявним художньо-творчим вектором (звуко-, телеоператор, -режисер, світлооформлювач тощо). Художньо-творчий підхід при формуванні особистості, при опануванні навіть технічних спеціальностей у мистецьких навчальних закладах був одним із системотворчих принципів мистецької освіти.

В третьому підрозділі другого розділу - **“Вищі навчальні заклади з підготовки бакалаврів, спеціалістів, магістрів (музичні, художні, театральні) та їх внутрішньосистемні парадигми”** - констатується, що мистецькі навчальні заклади вищого III-IV рівня акредитації активно стимулювали художні процеси і впливали на функціонування системи мистецької освіти загалом у межах ексклюзивних спеціальностей, за якими здійснювали підготовку.

У підрозділі розглядається соціально-культурна діяльність в музичній галузі - Донецької державної консерваторії ім.С.С.Прокоф'єва, Київської державної консерваторії ім.П.І.Чайковського (Національної музичної академії України ім.П.І.Чайковського), Одеської державної консерваторії ім.А.В.Нежданової, Львівської державної консерваторії ім.М.В.Лисенка, Харківського державного інституту мистецтв ім.І.П.Котляревського; в галузі образотворчого мистецтва - Київського художнього інституту (Української академії мистецтв, Академії образотворчого мистецтва і архітектури), в галузі театрального мистецтва - Київського інституту театрального мистецтва ім.І.К.Карпенка-Карого та Харківського інституту мистецтв ім.І.П.Котляревського. Показано методику організації підготовки митців на завершальному етапі цілісної освітньої системи.

У дослідженні підкреслюється особлива роль вищих навчальних закладів культури (Харківського, Рівненського, Київського інститутів культури) у підготовці мистецьких кадрів. Створені як “помічники” партійних і урядових органів Радянського Союзу у комуністичному, патріотичному (на “радянський” зразок) вихованні трудящих, вони поступово, в результаті розвитку, концептуально наблизилися до мистецьких закладів освіти. Але не вирішеною залишалась проблема, що стояла перед культурно-мистецьким середовищем, та й взагалі перед усім українським суспільством у цій царині проблема професійної адаптації до нових господарських умов, суспільно-культурних трансформацій через підготовку фахівців “нових культурних професій” – менеджерів, продюсерів, фахівців реклами, маркетингу,

спеціалістів з авторського права для культурно-дозвіллевої індустрії. Певним чином підготовку таких спеціалістів могли здійснювати й вищі спеціалізовані мистецькі заклади освіти, але їх консервативна зосередженість на підготовці фахівців “академічного мистецтва” обмежувала відповідний вплив, на соціально-культурні процеси, що відбувалися в Україні саме у зазначених галузях.

У четвертому підрозділі другого розділу - “**Особливості підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів у мистецьких навчальних закладах України**” розглянуто особливості підготовки науково-педагогічних, творчих і виконавських кадрів зі спеціальностей мистецьких напрямків, при цьому особливий наголос зроблено на такій специфічній формі навчання як асистентура-стажування. Незважаючи на те, що така форма навчання не зовсім вписувалася в стандарти поняття післядипломної освіти, оскільки не передбачала захисту дисертації, для виконавських спеціальностей вона була вирішальною у кар’єрі артиста або викладача вищого (III-IV рівня акредитації) навчального закладу. В підрозділі показано роль у становленні цієї освітньої структури Міністерства культури і мистецтв. Воно цілеспрямовано обстоювало при визначенні державної доктрини вищої освіти професійні інтереси галузі щодо визнання такої форми навчання післядипломної освіти, що за статусом відповідала аспірантурі.

На основі аналізу змісту навчальних планів мистецьких навчальних закладів різних рівнів показано, що дидактичний принцип послідовності системи засвоєння знань від простого до складного забезпечувався структурно-логічною схемою спеціальностей, що склалися наприкінці 80-х років, і за якими мистецькі навчальні заклади готували фахівців. Закладений у них зміст освіти передбачав надання високопрофесійної освіти з метою майбутньої заангажованості спеціаліста. Кожний наступний рівень освіти забезпечував викладацькими кадрами попередній за відповідною спеціальністю, а також давав базову підготовку для опанування індивідом більш високого рівня освіти. Кожна спеціальність мала відповідні кваліфікаційні ступені і завершувалася науковим ступенем. Але опанування будь-якої спеціальності вищого рівня передбачало наявність початкового виконавського досвіду.

Кожний із мистецьких напрямів освіти мав власну багаторівневу вертикальну систему навчальних закладів, а кожен із ступенів системи мистецької освіти інституалізувався у мистецьких закладах освіти конкретного типу. Обґрунтовано, що окремі елементи цієї системи були побудовані за вертикальним і горизонтальним принципами, де вертикаль – рівні освіти, що надаються цими навчальними закладами, а горизонталь – зміст та організація цього навчання. Дослідження вертикально-горизонтальних зв’язків виявили однопорядкові елементи системи навчання різних груп навчальних закладів - багатовекторність діяльності, багатопрофільність навчання, ексклюзивність підготовки, корелятивність спеціальностей тощо.

У зазначеному розділі доведено, що в 90-ті роки ХХ століття в Україні почала впроваджуватися політика деспеціалізації навчальних закладів. На думку автора, така тенденція є здебільшого негативною. Через відсутність єдиних державних стандартів освіти і завдяки віднесенню деяких мистецьких спеціальностей (хореографія, музичне виховання, образотворче мистецтво) одночасно до напрямків “Освіта” і “Культура і мистецтво”, мистецькі кадри фактично почали готуватися в неспеціалізованих закладах освіти – педагогічних училищах (коледжах), училищах культури і навіть у технічних навчальних закладах. Готуючи вчителів музики, співу, малювання, креслення, танцю для загальноосвітніх шкіл або культосвітніх працівників, перед якими не ставилися завдання набуття професійної виконавської майстерності, такі навчальні заклади не забезпечували стандартів спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, але завдяки широкій мережі впливали на вироблення цих стандартів з урахуванням власних можливостей. Це, у свою чергу, необгрунтовано знижувало критерії оцінки випускників.

Але автор зауважує, що відомчі інтереси, існування двох альтернативних позицій щодо змісту навчального процесу – Мінкультури та Міносвіти – вносили здорову конкуренцію в діяльність навчальних закладів, а плюралізм думок стимулював удосконалення системи мистецької освіти.

Третій розділ - **“Сфери компетенції та основні принципи функціонування мистецьких навчальних закладів: управління та законодавче забезпечення”** - складається з трьох підрозділів. У ньому розглянуто систему управління соціокультурною діяльністю мистецьких навчальних закладів.

У підрозділі **“Гене́за державного управління системою мистецької освіти: проблеми управлінської вертикалі та принципу самостійності навчальних закладів”** розглянуто трансформацію поглядів суспільства на роль центральних органів в управлінні мистецькою освітою. Показано, як багаторічні традиції централізованого управління з його жорсткою регламентацією дій навчальних закладів трансформувалися в нових соціально-культурних умовах, де центральним органам управління відтворювалася координуюча роль. Розкрито механізм передачі центральними органами влади повноважень управління мистецькою галуззю місцевим органам влади через ухвалення відповідних урядових рішень. Розглянуто значення економічних важелів при ухваленні таких рішень і їх вплив на комерціалізацію діяльності навчальних закладів. Визначено, що економічні інтереси на цьому етапі розвитку суспільства неодноразово вступали у суперечність з професійними мистецькими не на користь останніх.

У підрозділі **“Роль централізованого управління в збереженні культурно-мистецького надбання та розвитку національної культури України”** розглянуто механізм і сфери впливу Міністерства культури і мистецтв України на соціально-культурні процеси та розвиток системи мистецької освіти. Показана корекція його функцій в нових соціально-

культурних умовах, перехід на програмно-цільовий метод управління, що стимулювало взаємозв'язки системи мистецької освіти з іншими підсистемами культури - освітою, наукою, мистецтвом, галуззю управління. Визначено роль Мінкультури у виконанні державних програм, спрямованих на розвиток мистецтва, освіти, культури, творчої особистості: "Діти України", "Молодь України", "Культура, просвітництво, дозвілля", "Освіта: Україна ХХ століття", "Національної програми патріотичного виховання громадян, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства" тощо. Показано механізм поєднання в управлінні демократичних принципів із сильною і сталою моделлю управління через впровадження контрактної форми добору керівників навчальних закладів.

Розкрито проблеми і супересенності в системі організації роботи Міністерства культури і мистецтв, на яке було покладено питання управління культурною сферою в умовах, коли декларована урядом стратегія на розвиток культури не мала економічної підтримки у державних планах економічного розвитку.

У підрозділі досліджено, що Мінкультури залишалось ключовим органом, який мав виробляти і здійснювати державну політику в галузі мистецької освіти, і за наявності власних можливостей, у тому числі економічних, впливало на формування державної культурної політики в галузі підготовки мистецьких кадрів як шляхом проведення комплексних програм, так і шляхом удосконалення системи управління галуззю.

У підрозділі **"Вищі навчальні заклади в регіональному управлінні соціально-культурною діяльністю"** висловлюється погляд автора на роль вищих навчальних закладів в управлінні сферою культури. Розкрито схеми взаємовпливу мистецьких навчальних закладів різних рівнів освіти та роль вищих навчальних закладів у координації зусиль суспільства на формування духовності суспільства. Підкреслюється життєздатність усталених традицій управління, які полягають у патронаті освітніх закладів вищої ланки над нижчою. Нове життя традицій відбулося в ринкових умовах господарювання - шляхом створення освітніх комплексів (консерваторій - з музичними училищами, середніми спеціальними музичними школами; художніх вищих навчальних закладів - з художніми училищами тощо).

В розділі поетапно досліджуються основні системні чинники, що створюють єдність системи мистецької освіти. Наголошується на тому, що навіть за умов розмежування управління між місцевими органами влади і Міністерством культури і мистецтв України, вищі мистецькі навчальні заклади забезпечували дієвість цілісного механізму регулювання і розробки державної політики в галузі мистецької освіти.

Автор зауважує певні прорахунки у політиці уряду України 90-х років щодо управління культурою. Так, у підрозділі показано, що процеси трансформації, попри свій об'єктивний та загалом передбачувальний характер,

відбувалися здебільшого стихійно, при інерційній, часто непослідовній політиці держави та практичній відсутності єдиної регіональної політики в Україні.

У **Висновках** дисертації зроблено підсумок наукового дослідження. Його принциповий зміст полягає в тому, що підготовка фахівців мистецької галузі супроводжувалася наявністю суперечностей у функціонуванні системи мистецької освіти:

- у системі мистецької освіти, завданням якої було в умовах нестабільності нового суспільства збереження і розвиток духовного потенціалу нації через виховання населення на високохудожніх зразках світового рівня академічного мистецтва, відбувалося скорочення кількості спеціальностей, спеціалізованих навчальних закладів, що зберігали мистецькі традиції;

- за умов недостатнього бюджетного фінансування закладів освіти, коли галузевим міністерством (Мінкультури) за рахунок внутрішньосистемних зв'язків забезпечувався високий професійний рівень підготовки й матеріальне утримання мистецьких навчальних закладів, проступають тенденції зосередження управлінських функцій галузевими навчальними закладами в Міністерстві освіти і науки, яке, здійснюючи загальне керівництво навчальними закладами, не завжди враховувало специфіку підготовки кадрів творчих професій;

- впровадження досвіду окремих зарубіжних країн щодо організації діяльності вищих навчальних закладів - введення ступеневої освіти, спрямування на ліквідацію невеликих за контингентом студентів навчальних закладів з ідеєю створення великих закладів освіти на кшталт університетів - не забезпечувало ексклюзивності виховання митця;

- відкриття підготовки мистецьких кадрів у неспеціалізованих закладах освіти не дає можливості забезпечити їх підготовку на рівні традиційних вимог соціально-культурного середовища України;

- комерціалізація мистецької освіти створювала додаткові труднощі з розв'язання комплексної проблеми збереження і розвитку духовного потенціалу нації, забезпечення безперервної професійної підготовки, здатної до саморозвитку, спрямованої на підготовку для України фахівців найвищого гатунку.

Враховуючи викладене, доцільно визначити такі пріоритетні напрями розвитку системи мистецької освіти України:

1. Збереження самостійності системи мистецької освіти - органічної ланки єдиної державної освітньої системи України під егідою Міністерства культури і мистецтв, що гарантує якісне кадрове забезпечення конкретної галузі - культури, а також соціально-культурної сфери в цілому.

2. Удосконалення системних зв'язків навчальних закладів, які реалізують програми з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів мистецької галузі, з Мінкультури, творчими колективами - базами практики, дитячими школами мистецтв - базисом мистецької освіти.

Збереження за Мінкультури функцій контролю за змістом навчання з мистецьких спеціальностей.

3. Формування механізму прогнозування, моніторингу і державного регулювання напрямів підготовки фахівців з мистецьких спеціальностей у відповідності до потреб громадян і ринку праці.

4. Утвердження системи управління вищими навчальними закладами, гнучко пов'язаної з регіональними, галузевими, міжрегіональними і міжгалузевими державними програмами.

5. Інтеграція підготовки спеціалістів різних рівнів освіти з одночасним збереженням якісної визначеності і практичної спрямованості підготовки фахівців.

Автор вважає, що досвід 90-х років варто розглядати як період, якому притаманні певні суперечності і прорахунки в організації роботи системи мистецьких навчальних закладів, але й як такий, що вніс багато цінного у розвиток художньої культури України, для її перспектив існування у новому, XXI столітті. Очевидно подальші перспективні дослідження цілісного процесу становлення і розвитку української системи виховання мистецьких кадрів суттєво збагатять і доповнять наукову базу культурології, сприятливо позначаться на методологічних принципах українського мистецтвознавства та на виробленні нових підходів до його кардинальних проблем.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових збірниках

1. Волков С.М. Концептуальні засади мистецької освіти в Україні: на прикладі організації театральної освіти в Україні в 90-ті роки ХХ століття // Проблеми сучасного мистецтва і культури: Збірник наукових праць / За ред. Г.Є.Гребенюка. – Харків: Каравела, 1999. – С. 15-20.

2. Волков С.М. Компаративний аналіз систем мистецької освіти в Україні та деяких європейських країнах // Українське музикознавство (науково-методичний збірник). Випуск 29 / Міністерство культури і мистецтв України, Національна музична академія України ім.П.І.Чайковського, Центр музичної україністики. – К., 2000. – С. 18-23.

3. Волков С.М. Система мистецької освіти в Україні в контексті європейських систем // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: Зб. наукових праць. Вип.4. – Харків: Каравела, 1999. – С.172-179.

4. Волков С.М. Мистецька освіта в Україні в контексті сучасних трансформаційних процесів (Управлінський аспект) // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: Випуск VII: Зб. наук. праць: У 2-х частинах. Частина II. – К., 2001. – С. 185-198.

5. Волков С.М. Система мистецької освіти України – продукт культурогенезу суспільства // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: Випуск IX: Зб. наук. праць: У 2-х частинах. Частина II. – К., 2002. – С. 250-259.

Статті в нефахових виданнях та в матеріалах конференцій

1. Волков С., Васильєва Г. Молоді таланти – майбутнє українського мистецтва // Мистецькі обрії 98. Альманах. Науково-теоретичні праці та публіцистика / Академія мистецтв України. –К., 1999. – С. 267-269 (особистий внесок: визначення основних напрямів і шляхів активізації творчої діяльності студентів і учнів мистецьких навчальних закладів).

2. Волков С.М. Деякі проблеми мистецької освіти в Україні // Культурологічна трансформація мистецької освіти та актуальні питання творчої діяльності музиканта у сучасній Україні: Зб. наукових праць / Міністерство культури і мистецтв України, Державна академія керівних кадрів культури і мистецтва, Національна музична академія України ім.П.І.Чайковського, Центр музичної україністики, Одеська державна консерваторія ім.А.В.Нежданової. – К., 1998. – С. 191-196.

3. Волков С.М. Система театральної освіти в Україні // Матеріали науково-практичної конференції “Театральна освіти в Україні: сучасний стан, проблеми розвитку” / Академія мистецтв України / Голова редакційної колегії академії І.Д.Безгін. – К.: Компас, 1999. – С. 9-15.

4. Волков С.М. Художня освіта в Україні // Матеріали науково-практичної конференції “Художня освіта в Україні: сучасний стан, проблеми розвитку” / Академія мистецтв України. Національна спілка художників України. Міжнародний фонд “Відродження”. – К., 1998. – С. 9-12.

Волков С.М. Система мистецької освіти в культурі України 90-х років: традиції, проблеми, перспективи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.01 – Теорія і історія культури. – Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського, Київ, 2003.

В дисертаційній роботі досліджені теоретичні основи існування і особливості шляхів інтеграції системи мистецької освіти до європейського соціально-культурного простору. Визначено місце і роль системи мистецької освіти в метасистемі культури, її зв'язки з однопорядковими елементами – підсистемами мистецтво, освіта, культура. Розглянуто зміст мистецької освіти, структуру побудови та основні чинники її функціонування. Показано трансформацію поглядів на місце і роль центральних органів управління сферою культури і мистецтва, в культурогенезі нового постіндустріального суспільства.

В основі проведеного аналізу визначено необхідність збереження традицій системи та методики організації підготовки кадрів з мистецьких

напрямів, запровадження нових спеціальностей і напрямів підготовки з метою інтеграції у світовий культурний простір.

Зроблено висновки про подальші шляхи удосконалення системи підготовки мистецьких кадрів, піднесення їх ролі мистецьких закладів освіти у формуванні культури суспільства, збереженні культурних традицій, поєднанні їх з вирішенням проблем інтеграції культури України в світову систему, проєктуються можливі шляхи розвитку системи.

Ключові слова: система мистецької освіти, мистецтво, культура, управління, культурологія.

Волков С.М. Система художественного образования в Украине в 90-е годы XX столетия: традиции, проблемы, перспективы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.01 – Теория и история культуры. – Национальная музыкальная академия Украины им. П. И. Чайковского, Киев, 2003.

В диссертационной работе исследованы теоретические основы и особенности системы художественного образования в Украине в период перехода экономики страны на рыночные условия хозяйствования, трансформации общества, возникновения новых парадигм в культурном строительстве независимого государства в 90-е годы XX столетия. В исследовании дан анализ истоков возникновения и развития этой системы в Украине, рассмотрено ее место в культурогенезе, в становлении духовности общества, в воспитании человека нового, постиндустриального общества. Определено место системы художественного образования в метасистеме культуры и раскрыты ее связи с такими подсистемами, как искусство, культура, образование, социально-культурная сфера.

В диссертации описана структура построения системы подготовки кадров искусства, которая состоит из учебных заведений искусства, органов управления ими и творческих коллективов, где обучающиеся совершенствуют свое мастерство. Показана роль каждого из элементов этой системы в ее функционировании.

На этапе трансформации экономических отношений доминирующим является финансирование обучения при помощи привлеченных инвестиционных средств, что позволяет формировать новые подходы, поиск новых путей развития системы подготовки кадров искусства, реализации прав граждан в области культуры, искусства образования. Основным инструментом реализации инвестиционных стратегий учебных заведений становится использование внутренних источников финансирования, внебюджетных средств.

Переход от централизованного на програмно-целевое управление культурными процессами изменил авторитарный метод управления центральных органов системой подготовки кадров искусства на координирующий. Развивается самостоятельность высших учебных заведений

искусства в выборе путей развития и, в тоже время, их значимость в укреплении связей разных уровней образования. Изменяется перечень направлений, специальностей и специализаций, по которым готовятся кадры в учебных заведениях искусства.

В диссертации рассматриваются принципы организации учебного процесса в учебных заведениях начального, среднего и высшего уровней образования в области искусства. Описана структура и построение учебных планов детских школ эстетического образования (детских музыкальных, художественных, хореографических, школ искусств), средних специальных музыкальных и художественной школ-интернатов, музыкальных, художественных, театральных, хореографического, эстрадно-циркового училищ (высших учебных заведений I-II уровней аккредитации), высших учебных заведений музыкального, художественного, театрального образования (консерваторий, институтов, академий).

В диссертации рассмотрена специфика подготовки кадров в ассистентуре-стажировке высших учебных заведений искусства.

В переходной период смены формаций деятельность учебных заведений искусства активизируется и приближается к реальностям рыночных отношений с сохранением многовековых традиций подготовки и воспитания кадров музыкантов, художников, актеров и других специалистов в отрасли искусства и культуры.

На основании проведенного анализа в диссертации сделаны выводы о возможных путях совершенствования системы подготовки кадров искусства, роли учебных заведений искусства в формировании духовной культуры общества, сохранения культурных традиций с решением проблем интеграции культуры Украины в мировую систему, проектируются возможные пути развития системы.

Ключевые слова: система художественного образования, искусство, культура, управление, культурология.

Volkov S.V. Systems of art Education of Ukraine at 90th years XX century: tradition, problems and future. – Manuscript.

The thesis for candidate's degree by specialty 17.00.01 – Theory and History of culture. National academy of music of Ukraine, Kiev, 2003.

The thesis contains the research of theoretical grounds and peculiarities of the integration ways of art education system towards European social and cultural area. The place and role of the art education system in culture metasystem were defined, as well as its ties with such single elements as art, education and culture subsystems.

The matter of art education, its structure and main factors of its functioning were examined. The role of central culture and art authorities was featured along with the modification of viewpoints on their place and role in culture genesis of a new postindustrial society.

The analysis is based on the determination of the necessity of conserving system's traditions and staff training organizational methods on art directions, new professions and training courses implementation for further integration into the world culture area.

The conclusions on further steps towards the improvement of art staff training system, art educational institutions' role in society culture formation, cultural traditions conservation, their unification with settling the problems of Ukrainian culture integration into the world system, as well as the possible ways of system's development are schemed.

Key words: system of art education, culture, art, management, culturology.

Підп. до друку 12.05.2003. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір др. апарат.
Друк офсетний. Облік.-вид. арк. 40. Зам. 86. Тираж 100

Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв
01015. Київ, вул. Січневого повстання, 21

954083

А

АВ 55.428

Мист.

ПЕРЕ

МИСТ